

UZASADNIENIE

Postanowieniem Sądu Rejonowego w Głubczycach z dnia 18 lutego 2016 r. sygn. akt I C 407/15 /karta 195 akt/ połączono sprawę o sygn. akt I C 407/15 (z powództwa A. B. i B. B. (1) przeciwko D. B. (1) i K. Z. o zachowek) ze sprawą o sygn. akt I C 406/15 (z powództwa M. M. i H. B. przeciwko D. B. (1) i K. Z. o zachowek) do łącznego rozpoznania i rozstrzygnięcia.

W ostatecznie sprecyzowanym stanowisku /karta 306 akt/ powodowie M. M., H. B., B. B. (1) i A. B. wnieśli o:

1. zasądzenie od pozwanego D. B. (1) na rzecz powódki M. M. kwoty 16.306,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,
2. zasądzenie od pozwanej K. Z. na rzecz powódki M. M. kwoty 16.306,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,
3. zasądzenie solidarnie od pozwanych D. B. (1) i K. Z. na rzecz powódki M. M. kwoty 16.306,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,
4. zasądzenie od pozwanego D. B. (1) na rzecz powoda H. B. kwotę 16.306,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,
5. zasądzenie od pozwanej K. Z. na rzecz powoda H. B. kwoty 16.306,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,
6. zasądzenie solidarnie od pozwanych D. B. (1) i K. Z. na rzecz powoda H. B. kwoty 16.306,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,
7. zasądzenie od pozwanego D. B. (1) na rzecz powódki B. B. (1) kwoty 16.306,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,
8. zasądzenie od pozwanej K. Z. na rzecz powódki B. B. (1) kwoty 16.306,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,
9. zasądzenie solidarnie od pozwanych D. B. (1) i K. Z. na rzecz powódki B. B. (1) kwoty 16.306,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,
10. zasądzenie od pozwanego D. B. (1) na rzecz powódki A. B. kwoty 21.741,66 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,
11. zasądzenie od pozwanej K. Z. na rzecz powódki A. B. kwoty 21.741,66 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,
12. zasądzenie solidarnie od pozwanych D. B. (1) i K. Z. na rzecz powódki A. B. kwoty 21.741,66 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 września 2013 r. do dnia zapłaty,

oraz o zasądzenie od pozwanych kosztów procesu.

W uzasadnieniu wskazano, iż powodowi są spadkobiercami W. B.. W dniu 24 czerwca 1992 r. W. B. i A. B. zawarli z L. B. umowę darowizny w trybie przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, objętą aktem notarialnym Rep. A nr (...), na mocy której darowali L. B. gospodarstwo rolne składające się z nieruchomości:

- zapisanej w księdze wieczystej Kw nr (...) (obecnie Kw nr (...)) składającej się z działek o nr (...) o pow.2,44 ha,

- zapisanej w księdze wieczystej nr (...) (obecnie Kw nr (...)) składającej się z działek nr (...) o pow. 4,18 ha,
- zapisanej w księdze wieczystej nr (...) (obecnie Kw nr (...)) składającej się z działek nr (...) o pow. 4,75 ha.

Przedmiotowa darowizna wyczerpała cały majątek mający wartość rynkową stanowiący własność spadkodawcy W. B., w wyniku czego spadkobiercy nie uzyskali należnego im zachowku. Jednocześnie wskazano, iż spadkobiercami L. B. są D. B. (2) (po której z kolei dziedziczy D. B. (1) i K. Z.) oraz dzieci D. B. (1) i K. Z. po 1/3 każde z nich. Postanowieniem Sądu Rejonowego w P. z dnia 21 maja 2013 r. sygn. akt (...) dokonano działu spadku po L. B..

W odpowiedzi na pozew /karta 52 akt i 144 akt/ pozwani D. B. (1) i K. Z. wniosli o oddalenie powództw i zasądzenie kosztów procesu.

W uzasadnieniu wskazano, iż umowa z dnia 24 czerwca 1992 r. nie stanowiła darowizny w trybie przepisów kodeksu cywilnego, wobec czego nie może być uwzględniana przy obliczaniu zachowku. Ponadto zarzucono, iż powództwo pozostaje w sprzeczności z art. 994 § 1 k.c., albowiem od daty zawarcia umowy do dnia otwarcia spadku po W. B. upłynęło ponad 17 lat. Podniesiony został także zarzut przedawnienia z art. 1007 k.c.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Postanowieniem z 9 października 2013 r. sygn. akt (...) Sąd Rejonowy w P. VI Zamiejscowy Wydział Cywilny z siedzibą w G. stwierdził, że spadek po W. B. zmarłym dnia 22 lipca 2009 r. w N., ostatnio stale zamieszkałym w N. na podstawie ustawy nabywają żona spadkodawcy A. B. w 4/16 części oraz dzieci spadkodawcy: H. B., B. B. (1), M. M., L. B. po 3/16 części każde z nich.

dowód: postanowienie Sądu Rejonowego w P. z dnia 9.10.2013 r. sygn. akt (...) w aktach sprawy sygn. akt (...),

W. B. i A. B. na zasadach majątkowej wspólności ustawowej małżeńskiej byli właścicielami nieruchomości:

- objętej Kw nr (...) składającej się z działek o nr (...) stanowiącej rolę o pow. 2,44 ha położonej w N.,
- objętej księgą wieczystą Kw nr (...), składającej się z działek nr (...) stanowiącej rolę o pow. 4,18 ha, położonej w N.
- objętej księgą wieczystą Kw nr (...), składającej się z działek nr (...) stanowiącej rolę i teren zabudowany o pow. 4,75 ha, położonej w N..

Udział w prawie własności przedmiotowych nieruchomości wyczerpywał cały majątek W. B..

dowód: - zeznania powódki M. M. karta 369-370 akt,

- zeznania powoda H. B. karta 370, 371 akt,

- zeznania powódki B. B. (1) karta 370-371 akt,

- zeznania pozwanej K. Z. karta 371 akt,

W dniu 24 czerwca 1992 r. małżonkowie W. B. i A. B. oraz L. B. zawarli umowę darowizny objętą aktem notarialnym sporządzonym w Kancelarii Notarialnej w K. przed notariuszem A. R.. A (...). Na mocy przedmiotowej umowy, W. B. i A. B. w trybie przepisów ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników, darowali swojemu synowi L. B. gospodarstwo rolne, składające się z działek nr (...) o pow. 2,44 ha, objętej księgą wieczystą Kw nr (...) o pow. 4,18 ha objętej księgą wieczystą Kw nr (...) o pow. 4,75 ha objętej księgą wieczystą Kw nr (...), a L. B. darowizny te przyjął oświadczając, że ich przedmiot ma już w swoim posiadaniu.

L. B. zobowiązał się, iż podzieli się z rodzeństwem darowanym mu gospodarstwem rolnym.

dowód:- umowa darowizny Rep. A (...) karta 9-10 akt,

- zeznania powódki M. M. karta 369-370 akt,

- zeznania powoda H. B. karta 370, 371 akt,

- zeznania powódki B. B. (1) karta 370-371 akt,

- częściowo zeznania pozwanej K. Z. karta 371 akt,

- zeznania powódki A. B. karta 378 akt,

W dniu 20 lutego 2013 r. przed notariuszem B. K. w Kancelarii Notarialnej w R. sporządzony został akt poświadczenia dziedziczenia Rep. A (...) na mocy którego notariusz poświadczył, że spadek po L. B., synu W. i A., zmarłym w dniu 1 stycznia 2013 r. nabyli na podstawie ustawy żona D. B. w 1/3 części, syn D. B. (1) w 1/3 części, córka K. Z. w 1/3 części.

Postanowieniem Sądu Rejonowego w Prudniku z dnia 21 maja 2013 r. sygn. akt (...) dokonano działu spadku po L. B..

dowód: akt poświadczenia dziedziczenia Rep. A (...) k. 23-24 akt sprawy o sygn. (...),

- postanowienie Sądu Rejonowego w Prudniku z dnia 21 maja 2013 r. sygn. akt (...) k. 29 akt sprawy o sygn. (...)

Postanowieniem Sądu Rejonowego w G. z dnia 6 sierpnia 2015 r. sygn. akt (...) stwierdzono, że spadek po D. B. (2), zmarłej dnia (...) na podstawie ustawy dziedziczą dzieci D. B. (1) i K. Z. po 1/2 części każde z nich.

dowód: - postanowienie z dnia 6 sierpnia 2015 r. sygn. akt (...) k. 31 akt sygn. akt (...),

Pismami z dnia 5 sierpnia 2013 r. powodowie wezwali poznanych do zapłaty tytułem zachowku po W. B. kwoty 10.416,60 zł na rzecz A. B. oraz kwoty po 7808,30 zł na rzecz B. B. (1), M. M., H. B., a to w terminie 30 dni od daty doręczenia wezwania.

dowód: wezwania do zapłaty wraz z potwierdzeniem nadania karta 34-40 akt

Wartość rynkowa nieruchomości:

- objętej Kw nr (...) składającej się z działek o nr (...) stanowiącej rolę o pow. 2,44 ha położonej w N.,

- objętej księgą wieczystą Kw nr (...), składającej się z działek nr (...) stanowiącej rolę o pow. 4,18 ha, położonej w N.

- objętej księgą wieczystą Kw nr (...), składającej się z działek nr (...) stanowiącej rolę i teren zabudowany o pow. 4,75 ha, położonej w N.,

według stanu na dzień 24 czerwca 1992 r. i według cen aktualnych wynosi łącznie 1 028,064 zł, przy czym wartość nieruchomości zabudowanych wynosi 231.909,00 zł, zaś wartość gruntów ornych 796,155,00 zł.

dowód: - opinia biegłego sądowego A. D. (1) karta 215 -251 akt,

- opinia uzupełniająca biegłego A. D. (2) karta 343-353 akt, k. 314-315 akt,

- ustna opinia biegłego karta 333- 334 akt,

- klauzula aktualności operatu szacunkowego karta 350-351 akt,

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo M. M., H. B., B. B. (1) i A. B. zasługuje w przewarżającej części na uwzględnienie.

Stan faktyczny spraw Sąd ustalił w oparciu o dowody z dokumentów, których prawdziwości i wiarygodności nie kwestionowała żadna ze stron, a które również w ocenie Sądu nie budziły wątpliwości. Sąd dał także wiarę zeznaniom powodów M. M. H. B., B. B. (1) na okoliczność składu spadku po W. B., dokonania darowizny, zobowiązania L. B. co do podzielenia się gospodarstwem, albowiem przedmiotowe zeznania były logiczne, spójne, korespondujące z innymi wiarygodnymi źródłami dowodowymi.

Zeznania pozwanej K. Z. zasługiwały na częściowe uwzględnienie, a mianowicie co do składu spadku po W. B.. Natomiast w zakresie ustaleń pomiędzy rodzeństwem co do podziału darowanego gospodarstwa zeznania pozwanej jako sprzeczne z innymi wiarygodnymi dowodami nie zasługiwały na uwzględnienie.

Sąd uwzględnił również wnioski zawarte w opinii biegłego z zakresu szacowania nieruchomości A. D. (1), z modyfikacjami wynikającymi z opinii uzupełniającej, albowiem przedmiotowe opinie są jasne, rzeczowe, sporządzone przez biegłego dysponującego wiedzą i niezbędnym doświadczeniem w zakresie wyceny nieruchomości.

W szczególności Sąd nie podzielił zgłaszanych przez stronę pozwaną zarzutów co do prawidłowości przedmiotowej opinii. Biegły w uzupełniającej opinii pisemnej, jak i w toku rozprawy szczegółowo ustosunkował się do zgłaszanych zarzutów, wyjaśniając swoje stanowisko, a także częściowo dokonując modyfikacji w zakresie wartości gruntów rolnych. I tak biegły wiarygodnie wyjaśnił w jakim podejściu oszacowano nieruchomości zabudowane, przy zastosowaniu jakiej metody (podejście porównawcze, metoda porównywania parami) i co uzasadniało zastosowanie w niniejszym przypadku właśnie takiego podejścia. Za uzasadnione Sąd uznał dokonanie przez biegłego rozszerzenia rynku porównawczego, albowiem jak wskazano szacowane w przedmiotowej sprawie nieruchomości zabudowane były nietypowe i na rynku głubczyckim brak było podobnych transakcji. Zastrzeżeń Sądu nie budziły także przyjęte transakcje porównawcze, a w istocie zastrzeżenia pozwanych stanowiły wyłącznie polemikę z ustaleniami biegłego sądowego.

Na uwzględnienie nie zasługiwały także zarzuty dotyczące wpływu wejścia w życie ustawy z dnia 14 kwietnia 2016 r. o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Zdaniem biegłego wejście w życie ww. ustawy nie wpłynęło na cenę nieruchomości rolnych, zaś przeciwnie stanowisko pozwanych nie zostało w żaden sposób potwierdzone.

Odnosząc się z kwestii działki nr (...), która aktualnie nie figuruje w księdze wieczystej Kw nr (...), podkreślenia wymaga, iż zgodnie z art. 995 § 1 k.c. wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania. Tym samym, w przedmiotowej sprawie, określając przedmiot darowany Sąd kierował się stanem nieruchomości według dacie zawierania umowy, a jak bezspornie wynika z treści umowy z dnia 24 czerwca 1992 r. objętej aktem notarialnym Rep. A nr A (...) obejmowała ona także działkę nr (...) położoną w N.. Wbrew zarzutom strony pozwanej, kwestia późniejszego odłączenia działki nr (...) z księgi wieczystej Kw (...) i przeniesienia jej do innej księgi wieczystej, pozostaje bez znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy i biegły nie miał obowiązku czynienia jakiegokolwiek ustaleń w tymże zakresie. Sąd zlecił biegłemu określenie wartości rynkowej działki nr (...) według wskazanych w postanowieniu kryteriów, co też biegły uczynił, w tym zakresie Sąd nie stwierdził żadnych nieprawidłowości.

W niniejszej sprawie bezsporny pozostawał krąg spadkobierców W. B., L. B. i D. B. (2), jak również ich udziały spadkowe.

Natomiast w istocie spór w niniejszej sprawie sprowadzał się do kwestii określenia charakteru umowy zawartej dnia 24 czerwca 1992 r. Rep. A (...) oraz w konsekwencji możliwości doliczenia darowizny do schedy spadkowej po W. B..

Zgodnie z art. 991 § 1 k.c. zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału (zachówek).

§ 2. Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

Z kolei stosownie do art. 994 § 1 k.c. przy obliczaniu zachowku nie dolicza się do spadku drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, ani dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, darowizn na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku.

§ 2. Przy obliczaniu zachowku należnego zstępnemu nie dolicza się do spadku darowizn uczynionych przez spadkodawcę w czasie, kiedy nie miał zstępnych. Nie dotyczy to jednak wypadku, gdy darowizna została uczyniona na mniej niż trzysta dni przed urodzeniem się zstępnego.

§ 3. Przy obliczaniu zachowku należnego małżonkowi nie dolicza się do spadku darowizn, które spadkodawca uczynił przed zawarciem z nim małżeństwa.

Przepis art. 995 § 1 k.c. stanowi, iż wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalania zachowku.

Z kolei po myśli art. 922 § 1 k.c. prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób stosownie do przepisów księgi niniejszej.

§ 3. Do długów spadkowych należą także koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku, koszty postępowania spadkowego, obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachówek oraz obowiązek wykonania zapisów zwykłych i poleceń, jak również inne obowiązki przewidziane w przepisach księgi niniejszej.

Przepis art. 1034 § 1 i § 2 k.c. stanowi, że do chwili działu spadku spadkobiercy ponoszą solidarną odpowiedzialność za długi spadkowe. Od chwili działu spadku spadkobiercy ponoszą odpowiedzialność za długi spadkowe w stosunku do wielkości udziałów.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutu przedawnienia jako najdalej idącego, to w ocenie Sądu nie zasługiwał on na uwzględnienie.

Zgodnie z art. 1007 § 1 i § 2 k.c., w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy z dnia 24 czerwca 1992 r., roszczenia uprawnionego z tytułu zachowku oraz roszczenia spadkobierców o zmniejszenie zapisów i poleceń przedawniają się z upływem lat trzech od ogłoszenia testamentu. Roszczenie przeciwko osobie obowiązanej do uzupełnienia zachowku z tytułu otrzymanej od spadkodawcy darowizny przedawnia się z upływem lat trzech od otwarcia spadku. Brzmienie ww. przepisu uległo zmianie na mocy art. 1 pkt 20 ustawy z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 85, poz. 458), poprzez wydłużenie terminu przedawnienia z trzech do pięciu lat. Jednocześnie w art. 8 powołanej ustawy wprowadzone zostały reguły intertemporalne, zgodnie z którymi do roszczeń, o których mowa w art. 1007 ustawy, o której mowa w art. 1, powstałych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy i w tym dniu jeszcze nie przedawnionych, stosuje się przepisy tego artykułu w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą.

Skoro w dacie wejścia w życie przedmiotowej ustawy nowelizującej, roszczenie o zachówek po W. B. nie uległo jeszcze przedawnieniu, to wbrew twierdzeniom pozwanych - zgodnie z przywołanymi powyższej przepisami - termin przedawnienia wynosi pięć lat. Otwarcie spadku po W. B. nastąpiło 22 lipca 2009 r., a zatem wniesienie do tutejszego Sądu pozwu w dniu 25 marca 2014 r. nastąpiło przed upływem 5- letniego terminu przedawnienia stypizowanego w art. 1007 k.c.

Dla oceny przedawnienia roszczenia bez znaczenia pozostawała także okoliczność późniejszego rozszerzenia powództwa. Sąd w niniejszym składzie podziela stanowisko wyrażone w judykaturze, iż wniesienie pozwu z żądaniem

zapłaty zachowku przerywa bieg przedawnienia roszczenia o zachowek, nawet jeżeli ostatecznie żądana kwota zachowku okaże się wyższa od sformułowanej w pozwie (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2009 r., III CSK 298/08).

Kluczowe dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy było określenie charakteru umowy zawartej dnia 24 czerwca 1992 r. Rep. A (...) przed notariuszem A. M. w Kancelarii Notarialnej w K., a mianowicie, czy była to umowa darowizny uregulowana przepisami kodeksu cywilnego, czy też umowa o przekazaniu gospodarstwa rolnego następcy na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tj. z 1993 r. Nr 71, poz.342).

W ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników przewidziane zostały jako sposoby wyzbycia się przez rolnika ubiegającego się o przyznanie świadczeń emerytalno-rentowych, zawarcie umowy darowizny, sprzedaży, dożywocia na podstawie i zasadach przewidzianych w kodeksie cywilnym albo zawarcie umowy z następcą w trybie art. 84 i nast. W następstwie wejścia w życie powołanej ustawy doszło do zasadniczej zmiany modelu przekazywania gospodarstw rolnych. Ustawa ta w art.28 ust.3 wprowadziła pojęcie prawne „zaprzestania działalności rolniczej”, uzależniając od niego wypłatę należnej rolnikowi emerytury lub renty. W razie gdyby rolnik tę działalność kontynuował wypłata ulega zawieszeniu, z wyjątkami określonymi w ust. 5-7 i 9 art. 28 w/w ustawy. Stosownie do treści art.28 ust.4 ustawy uznaje się, że emeryt lub rencista zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej, jeżeli ani on ani jego małżonek nie jest właścicielem (współwłaścicielem) lub posiadaczem gospodarstwa rolnego i nie prowadzi działalności specjalnej z wyjątkami wskazanymi w punktach od 1 do 7 tego przepisu. Tak więc ustawa ta przyjmuje jako zasadę, że przesłanką wypłaty należnej rolnikowi emerytury lub renty jest wyzbycie się przez niego własności i posiadania gospodarstwa rolnego.

Ustawodawca dopuścił różnorodność form wyzbycia się przez rolnika gospodarstwa rolnego. Może więc to nastąpić zarówno na podstawie umów przewidzianych w kodeksie cywilnym jak np. umowa darowizny czy dożywocia, lub na podstawie odrębnego typu umów nazwanych, określonych w ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r. – art.84 i art.85 jako: umowa z następcą (o skutkach zobowiązujących) i umowa w celu wykonania umowy z następcą (przenosząca własność gospodarstwa rolnego na następcę). Obie te umowy wymagają zachowania formy aktu notarialnego. Zgodnie z treścią art. 57 powołanej ustawy umowy w niej przewidziane, jak i umowy z kodeksu cywilnego (darowizny, dożywocia), zawierane w związku z zaprzestaniem działalności rolniczej przez rolnika, podlegają uprzywilejowanej opłacie notarialnej, której wysokość określa w drodze rozporządzenia Minister Sprawiedliwości. W ramach obowiązującej swobody umów, strony mogą dokonać wyboru umowy prowadzącej do wyzbycia się przez rolnika własności i posiadania gospodarstwa rolnego (por. wyr. SN z dnia 19 lutego 1997 r., III CKN 9/97, Lex nr 50765). Jeżeli strony dokonają wyboru i w drodze umowy darowizny według przepisów kodeksu cywilnego w związku z zaprzestaniem prowadzenia przez rolnika działalności rolniczej, zostanie dokonane przekazanie gospodarstwa rolnego, to wyłączone jest uznanie tej umowy za umowę z następcą na podstawie art. 84 i art.85 ustawy z dnia 20 grudnia 1990r. (por. wyr. SN z dnia 16 maja 2000r., IV CKN 34/00).

Zdaniem Sądu, analiza umowy zawartej w dniu 24 czerwca 1992 r. Rep. A (...) nie pozostawia wątpliwości, iż jest to umowa darowizny. Za przedmiotową oceną przemawia nie tylko nazwa umowy i jej forma (...), ale przede wszystkim wyraźna treść §3, z którego wynika, że spadkodawca W. B. wraz z żoną A. B. darują synowi L. B. opisane w §1 gospodarstwo rolne, a L. B. darowizny te przyjmuje. Wszystkie te elementy stanowią essentialia negotii umowy darowizny, która polega na nieodpłatnym przysporzeniu na rzecz innej osoby kosztem swojego majątku.

Podkreślić należy, iż dla oceny charakteru tej umowy bez znaczenia jest zapis, że jest to darowizna w trybie przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. W ocenie Sądu takie sformułowanie miało jedynie wskazać motyw i cele zawarcia umowy i zostało umieszczone w jej treści ze względu na zamiar uzyskania określonych świadczeń (por. wyr. SN z dnia 4 lutego 1997 r. , III CKN 26/96, OSNC 1997/6-7/80, wyr. SN z dnia 16 maja 2000 r. , IV CNK 34/00, Lex nr 52440). Wbrew stanowisku strony pozwanej, powołanie się ogólnikowe w umowie, której tytuł, forma i treść oświadczeń woli stron wskazują jednoznacznie, że jest to umowa darowizny, na przepisy ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tj. Dz.U. z 1993 r., Nr 71, poz.342) nie oznacza, że jest to umowa z następcą przewidziana w rozdziale 7 tej ustawy i że mogą mieć do niej zastosowanie przepisy o niezaliczeniu takiej

darowizny do substratu zachowku. Takie odwołanie się w umowie darowizny do przepisów powołanej ustawy jest usprawiedliwione – wskazuje bowiem na motyw umowy, którym jest zaprzestanie działalności rolniczej (art.28 ust.4 ustawy, jak i skorzystanie ze stałej opłaty za sporządzenie aktu notarialnego - art.57 w/w ustawy (por. wyr. SN z dnia 25 marca 1997r., III CKN 39/86, Lex nr 50566).

Jednocześnie podkreślenia wymaga, iż z treści art. 84 i 85 ustawy z dnia 20 grudnia 1990r. wynika, że uregulowana w tych przepisach umowa ma w założeniu konstrukcję dwustopniową. Pierwszym jej etapem jest tzw. umowa z następcą, zgodnie z którą rolnik zobowiązuje się przenieść na osobę młodszą od niego co najmniej o 15 lat (następca) własność, posiadanie swojego gospodarstwa rolnego z chwilą nabycia prawa do emerytury bądź renty inwalidzkiej, jeżeli następca do tego czasu będzie pracować w gospodarstwie. Jest to czynność prawna o charakterze zobowiązującym. Drugim etapem, realizującym zamiar stron jest umowa w celu wykonania umowy z następcą (przenosząca własność gospodarstwa rolnego), a więc mająca charakter rzeczowy. Nie ma przy tym przeszkód by obie umowy objęte były jednym aktem notarialnym (por. uzas. SN z dnia 18 maja 2000r. IV CKN 34/00, Lex nr 52440). Tymczasem umowa z 24 czerwca 1992 r. zawiera tylko odesłanie do ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w formie ogólnikowej i nie można w niej wyodrębnić tych dwóch umów o jakich mowa było powyżej.

Reasumując poczynione rozważania, Sąd podziela stanowisko powodów, iż ww. umowa stanowiła umowę darowiny, co w konsekwencji uzasadnia doliczenie jej wartości do substratu zachowku. Przy czym jednocześnie wskazać należy, iż prawidłowa wykładnia art. 994 § 1 k.c. powinna być taka, że niemożność doliczania do spadku po upływie dziesięciu lat licząc wstecz od śmierci spadkodawcy dotyczy tylko darowizn, które dokonane były na rzecz osób obcych, nie będących ani spadkobiercami, ani uprawnionymi do zachowku. A contrario należy przyjąć, iż podlegają zaliczeniu darowizny uczynione na rzecz spadkobierców lub uprawnionych do zachowku bez względu na datę ich dokonania (por. SA w Białymstoku w wyr. z 1.6.2004 r., I ACa 285/04, OSA 2005, Nr 3, poz. 17 z glosą M. Niedośpiała, OSA 2005, Nr 10, s. 89; wyr. SA w Rzeszowie z 7.3.2013 r., I ACA 548/12, Legalis; wyr. SA w Katowicach z 4.4.2013 r., V ACa 842/12, Legalis; wyr. SN z 6.2.2014 r., I CSK 252/13, Legalis).

Zdaniem Sądu, całokształt zebranego w sprawie materiału dowodowego nie daje podstaw do oceny, iż powodowie występując z przedmiotowym roszczeniem w jakikolwiek sposób nadużywają swojego prawa. Orzecznictwo wprawdzie dopuszcza możliwość oddalenia powództwa o zachówek z powołaniem się na art. 5 k.c. jednak takie orzeczenie może zapaść tylko w wyjątkowych, szczególnych okolicznościach przykładowo w okolicznościach uzasadniających wydziedziczenie uprawnionego, a takie zdaniem Sądu nie zachodzą.

Przepis art. 5 k.c. stanowi, że nie można czynić ze swego prawa użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współzycia społecznego i oznacza, że takie działanie lub zaniechanie uprawnionego, nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony. Zasady współzycia społecznego to z jednej strony całokształt norm moralnych, obyczajowych i zwyczajowych, reguł prawnych, obowiązujących w społeczeństwie, z drugiej strony to także normy moralne, odnoszące się do zachowań innych osób. Zasady współzycia społecznego w rozumieniu art.5 k.c. są pojęciem pozostającym w ścisłym związku z całokształtem okoliczności danej sprawy, mają zastosowanie w wyjątkowych sytuacjach i wyznaczają podstawy, granice jej rozstrzygnięcia. Specyfika roszczenia o zachówek polega na tym, że przyznanie prawa do zachowku służy urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma wobec osób najbliższych (art. 991 k.c.). Etyczny charakter zachowku ma zatem wpływ na ocenę roszczenia z punktu widzenia zasad współzycia społecznego, o których mowa w art.5 k.c. Sprzeczność takiego żądania z zasadami współzycia społecznego, zachodzi wówczas, gdy w świetle reguł lub wartości moralnych, powszechnie społecznie akceptowanych, żądanie zapłaty należności z tytułu zachowku, jest negatywnie ocenione. Doniosłość skutków związanych z pozbawieniem całkowitym lub częściowym prawa do zachowku, uzasadnia przyjęcie, że postępowanie uprawnionego do zachowku, musi być rażąco naganne oraz cechować się jego złą wolą (por. wyr. SN z 07.04.2004r., IV CK 215/03, Lex nr 152889, 25.01.2001r., IV CKN 250/00, Lex nr 490432).

Podstawę do obliczenia zachowku stanowi udział spadkowy określony w postanowieniu Sądu Rejonowego w P. z dnia 9 października 2013 r. sygn. (...) o stwierdzeniu nabycia spadku po W. B. i który wynosi odpowiednio dla

A. B. (żony spadkodawcy – 4/16 część) oraz dla dzieci spadkodawcy M. M., H. B., B. B. (1) – po 3/16 części. Z tak obliczonego udziału odpowiedni ułamek (wynoszący 1/2) stanowi o wielkości zachowku przysługującego osobie uprawnionej. Ułamek wyrażający wielkość zachowku należało następnie pomnożyć przez wartość tzw. substratu zachowku (czysta wartość spadku powiększona o wartość darowizn dokonanych przez spadkodawcę a podlegających zaliczeniu na podstawie przepisów art. 999 k.c. i nast.). Spadkodawcy przysługiwał udział w prawie własności nieruchomości będących przedmiotem darowizny z dnia 24 czerwca 1992 r., których wartość ustalono na łączną kwotę 1 028.064,00 zł, a zatem darowany udział spadkodawcy miał wartość 514.032,00 zł. Wobec brak innego majątku poza wymienionym, ww. wartość stanowiła substrat zachowku stanowiący podstawę do obliczenia zachowku.

Mając na względzie powołane okoliczności wartość zachowku przysługującego powodowi M. M., H. B., B. B. (1) ustalono na kwotę 48.190,50 zł ($1/2 \times 3/16 \times 514.032,00$ zł), zaś wartość zachowku przysługującego powodce A. B. na kwotę 64.254,00 zł ($1/2 \times 4/16 \times 514.032,00$ zł).

Dokonana przez spadkodawcę darowizna, wyczerpująca cały spadek, uczyniona została na rzecz L. B., przeciwko któremu przysługiwało pozostałym spadkobiercom roszczenie o zachówek. Wobec śmierci L. B. roszczenie o zapłatę zachowku - jako dług spadkowy (art. 922 § 3 k.c.) - przeszło z kolei na jego spadkobierców, a to żonę D. B. (2) oraz dzieci D. B. (1) i K. Z., którzy odpowiadają za roszczenie w stosunku do wielkości ich udziałów w spadku po L. B., czyli po 1/3 części (spadkobiercy, których prawa stwierdzone zostały aktem poświadczenia dziedziczenia Rep. A (...), postanowieniem Sądu Rejonowego w Prudniku z dnia 21 maja 2013 r. sygn. akt (...) dokonali działu spadku). Jednocześnie z uwagi na śmierć D. B. (2), jej obowiązek z tytułu zachowku przeszedł na jej następców prawnych, a to D. B. (1) i K. Z., zgodnie z postanowieniem Sądu Rejonowego w Głubczycach z dnia 6 sierpnia 2015 r. sygn. akt (...), a za jego zapłatę pozwani odpowiadają solidarnie (art. 1034 § 1 k.c.).

W konsekwencji powyższego Sąd zasądził:

1. od pozwanego D. B. (1) na rzecz powódki M. M. kwotę 16.063,50 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt trzy złote 50/100),
2. od pozwanej K. Z. na rzecz powódki M. M. kwotę 16.063,50 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt trzy złote 50/100),
3. solidarnie od pozwanych D. B. (1) i K. Z. na rzecz powódki M. M. kwotę 16.063,50 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt trzy złote 50/100),
4. od pozwanego D. B. (1) na rzecz powoda H. B. kwotę 16.063,50 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt trzy złote 50/100),
5. od pozwanej K. Z. na rzecz powoda H. B. kwotę 16.063,50 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt trzy złote 50/100),
6. solidarnie od pozwanych D. B. (1) i K. Z. na rzecz powoda H. B. kwotę 16.063,50 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt trzy złote 50/100)
7. od pozwanego D. B. (1) na rzecz powódki B. B. (1) kwotę 16.063,50 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt trzy złote 50/100),
8. od pozwanej K. Z. na rzecz powódki B. B. (1) kwotę 16.063,50 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt trzy złote 50/100),
9. solidarnie od pozwanych D. B. (1) i K. Z. na rzecz powódki B. B. (1) kwotę 16.063,50 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt trzy złote 50/100),
10. od pozwanego D. B. (1) na rzecz powódki A. B. kwotę 21.418,00 zł (dwadzieścia jeden tysięcy czterysta osiemnaście złotych),
11. od pozwanej K. Z. na rzecz powódki A. B. kwotę 21.418,00 zł (dwadzieścia jeden tysięcy czterysta osiemnaście złotych),

12. solidarnie od pozwanych D. B. (1) i K. Z. na rzecz powódki A. B. kwotę 21.418,00 zł (dwadzieścia jeden tysięcy czterysta osiemnaście złotych)Roszczenie o zachowek jest roszczeniem pieniężnym.

Roszczenie o zachowek jest roszczeniem pieniężnym. Odsetki za czas opóźnienia w jego spełnieniu biegą od daty wezwania dłużnika do zapłaty zgodnie z art. 455 (vide: wyrok SN z dnia 17 września 2010 r., II CSK 178/10, LEX nr 942800, z glosą K. Smotera, PiP 2012, z. 10, s. 135; wyrok SN z dnia 7 lutego 2013 r., II CSK 403/12, LEX nr 1314389; wyrok SN z dnia 6 marca 2014 r., V CSK 209/13, LEX nr 1446457; wyrok SN z dnia 25 czerwca 2015 r., III CSK 375/14, LEX nr 1794316; wyrok SN z dnia 24 lutego 2016 r., I CSK 67/15, LEX nr 2015119).

W analizowanej sprawie wezwania pozwanych do zapłaty z dnia 05 sierpnia 2013 r. obejmowały żądanie zapłaty kwoty 10.416,60 zł na rzecz A. B. oraz kwoty po 7.808,30 zł na rzecz B. B. (1), M. M., H. B., w terminie 30 dni od daty doręczenia wezwania. W zakresie ww. kwot odsetki należały się zgodnie z żądaniem pozwu od dnia 10 września 2013 r. Natomiast w zakresie przekraczającym przedmiotowe kwoty, Sąd jako datę początkową naliczenia odsetek przyjął dzień 17 czerwca 2016 r. stanowiący datę doręczenia stronie pozwanej rozszerzenia powództwa.

W pozostałym zakresie (ponad kwoty zasądzone przez Sąd oraz w zakresie żądania odsetek od wcześniejszej daty) żądania pozwu podlegały oddaleniu.

Rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów procesu uzasadnia przepis art. 98 k.p.c. (Sąd przyjął, iż powodowie wygrali sprawę w całości – wygrana w 98,51%) oraz art. 105 § 1 k.p.c., zgodnie z którym współuczestnicy sporu zwracają koszty procesu w częściach równych.

Koszty procesu poniesione przez powodów M. M., H. B., B. B. (1) wynosiły po 5.163,00 zł, na które składała się: opłata sądowa - 1.125,00 zł i 1.321,00 zł, opłata skarbową od pełnomocnictwa -17,00 zł, zaliczka na biegłego -300,00 zł, koszty zastępstwa procesowego - 2.400,00 zł. Uwzględniając wyniki sprawy, Sąd zasądził od każdego z pozwanych, jako współuczestników sporu, na rzecz ww. powodów kwoty po 2.581,50 zł stanowiące połowę kosztów procesu każdego z powodów.

Z kolei koszty procesu poniesione przez powódkę A. B. wynosiły 5.979,00 zł, na które składała się: opłata sądowa - 1.563,00 zł i 1.699,00 zł, opłata skarbową od pełnomocnictwa -17,00 zł, zaliczka na biegłego -300,00 zł, koszty zastępstwa procesowego - 2.400,00 zł. Uwzględniając wyniki sprawy, Sąd zasądził od każdego z pozwanych, jako współuczestników, kwotę po 2.989,50 zł stanowiącą połowę przedmiotowej kwoty.

Orzeczenie zawarte w pkt XXV i XXVI uzasadnia przepis art. 113 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych i obejmuje tymczasowo poniesione przez Skarb Państwa wydatki na poczet wynagrodzenia biegłego w łącznej kwocie 2.856,88 zł, którą po połowie Sąd nakazał pobrać od każdego z pozwanych na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Głubczycach.

Mając na względzie powołane okoliczności, na podstawie wskazanych przepisów, orzeczono jak w sentencji wyroku.

Sygn. akt I C 406/15

Zarządzenia:

1. (...)

2. (...)

3. kal. 14 dni

(...)